

Nolens-lezing 2019

De hondenvanger van Duxbury & meneer kapelaan

De kracht van de nabijheid & broederschap, van Nolens-doctrine naar Nolens-toets

Proloog

We zijn eind 19^e eeuw in Limburg. Zoals eerder de gebroeders Daens in Aalst en omgeving en zoals nog altijd Herman Schaepman in Nederland bekommert priester Wiel Nolens zich om mensen. De mensen die het moeilijk hebben in Limburg. De mijnarbeiders. Het is de tijd van de eerste encyclieken. *Rerum Novarum* van paus Leo XIII in 1891 bepleit betere omstandigheden voor arbeiders in deze *modern times*. Katholiek sociaal denken en doen kwam op.

We zijn in de jaren '20 van de 20^e eeuw. Nolens is op het toppunt van zijn macht, invloed. Hij is fractievoorzitter van de RKSP, hij is voorzitter van de Mijneraad en, bovenal, hij is priester. Onder de mensen. Nu zou de pers spreken over ontoelaatbare vermenging van functies. Toen was dit gewoon, de drijfveer, het leven van een betrokken mens.

We zitten begin jaren '60 in Nederland. De KVP, met Romme als opvolger van Nolens, is op het toppunt van de macht. Nederland floreert. We hebben mensen nodig. Gastarbeiders uit Zuid-Europa komen onze kant op. Ook zij hebben dan een Nolens nodig. De bepalende jaren '60 zijn begonnen.

2019. We zitten in ontzuid Nederland. Bijna alles in de wereld gaat beter dan ooit. Maar toch...Mensen zoeken houvast, zekerheid & overzicht. De wereld is complex, het gaat allemaal steeds sneller, sommigen, velen, ook in Nederland blijven achter. En dan is het opvallend dat met name veel mensen met katholieke wortels zoekende zijn. De cultuurkatholieken zijn op drift. Er zijn politieke lokroepen van politici van allerlei soort. Er zijn zelfs politici die verwijzen naar het midden van de 19^e eeuw als paradijs. Is dat zo? In de betere kringen misschien, maar niet onder de mijnwerkers voor wie Wiel Nolens zich inzette.

Nolens

Wiel Nolens, geboren in 1861, was een boeiend persoon. Om veel redenen. Hij was priester – politicus – vakbondsman. En hij heeft zijn wortels, Limburg, Zuid-Nederland & katholiek, nooit verloochend. Sterker, de mijnstreek en alles wat daar gebeurde was zijn leven, zijn baken en zijn drijfveer. Nolens was modern, durfde dingen te zeggen en was eigentijds. Als ik zie hoe nu grote vraagstukken als pensioen, arbeidsmarkt, Europa en de verhouding regio-Den Haag te vaak vastlopen...dan zou Nolens daar een goede rol kunnen spelen. Net als zijn tijdgenoten Schaepman, Ariëns en Aalbertse was hij alom aanwezig in de katholieke zuil. Aalbertse was een grote fan van Nolens. Volgens hem zei Nolens altijd meer dan dat hij uitsprak. Een uitdaging, ook voor mij.

Enkele historische punten

Ten tijde van Nolens sloten de individuele Rooms Katholieke Tweede Kamerleden zich aaneen: eerst heette dit de *Katholieke Kamerclub* en later de RKSP. Maar ook zocht hij nadrukkelijk steeds de samenwerking met de AR en de Christelijk-Historischen...CDA...toen al. En steeds was hij de priester-politicus die de sociale kwestie wilde helpen oplossen. Als voorzitter van de Hoge Raad van Arbeid

was hij eigenlijk de eerste voorzitter van de SER. Boeiend was zijn rol als informateur net na de Eerste Wereldoorlog: het leidde tot de eerste katholieke premier: Ruijs de Beerenbroeck, 'schildknaap van Nolens' was zijn bijnaam.

Ook internationaal was Nolens zeer gezien en befaamd op sociaal gebied en het katholiek denken. Hij nam deel aan internationale arbeidsconferenties en was daar deskundig, gezaghebbend en liet zich leiden door *Rerum Novarum*. En eveneens hier was hij op zoek naar het compromis. Hij was verzoenend: in 1919, kort na Versailles, zei hij in Washington dat ook Duitsland en Oostenrijk mee moesten doen.

Hoe was zijn manier van politiek bedrijven, hoe stond hij in het leven? Nolens ging uit van de werkelijkheid, maar zocht een moment dat de zaak 'politiek rijp' was, haalbaar, realiseerbaar. Voor hem waren Vaderland, Kerk en de eenheid van de katholieken belangrijk, maar bovenal stond de mens centraal, hij had een positief mensbeeld: personalisme. En hij was altijd bezig met wat kunnen mensen: 'waarom bieden we mensen van middelbare leeftijd geen omscholing aan?' Toen al!

Historisch overzicht

Ik neem u kort mee in een analyse annex historisch overzicht.

Franse & Industriële Revolutie

Eind 18^e vond de *Franse Revolutie* plaats. We zitten in de tijd van de Verlichting. Alles moest anders, de koning moest weg, revolutie. 'Vrijheid, Gelijkheid & Broederschap' is de slogan. In de eeuw daarna werden deze woorden uitgewerkt. Maar toch: was het compleet? Vrijheid kwam naar voren in het liberalisme, hetgeen tijdens de Industriële Revolutie al snel leidde tot machtsconcentratie bij een aantal grote spelers. Natuurlijk de vrijheid was belangrijk en mensen waren gelijk. Men wilde afrekenen met de standenmaatschappij. Echter, deze twee begrippen hadden ook hun beperkingen. Waar de liberalen de vrijheid omarmden en, wanneer deze te ver doorschiet, ontardt in anarchie, waren het de socialisten die de gelijkheid verabsoluteerden. Bij het doorschieten van het gelijkheidsbeginsel ontstaat er tirannie. Agedwongen gelijkheid werkt niet. En dus: broederschap was nodig voor de verbinding. Ook de filosoof Theo van Deursen benadrukt dit in verschillende publicaties van hem. De broederschap is een prima verbindingsschakel tussen de rigiditeit van gelijkheid en vrijheid. Elders in de samenleving zien we dat ook gebeuren in de negentiende eeuw. De *Industriële Revolutie* leidde tot hard kapitalisme. De grote fabrikanten werden snel heel rijk door op de juiste manieren te investeren, grondstoffen in te zetten in fabrieken en arbeiders uit te buiten. Deze industriëlen, en bankiers, namen de rol en positie van de grootgrondbezitters over. De *Sociale Kwestie* was daar. Tegen dit harde kapitalisme van de *laissez faire*-economie. Tegen de uitbuiting. Socialistische bewegingen kwamen op. Marx sprak van de *Verelendung* en de armoede van het proletariaat. Internationaal groeide de socialistische beweging. Gelukkig lieten katholieke voormannen, van Rome tot in Limburg zich gelden. Het katholiek sociaal denken kwam op. Hieronder meer hierover.

Verzuiling & ontzuiling

In de tweede helft van de 19^e eeuw kwam de verzuiling op. Met name in Nederland was deze verzuiling rigide. Socialisten, liberalen, protestanten en katholieken hadden de wereld verdeeld. Van de kranten tot de vakbeweging en van de politiek tot ontwikkelingshulp. Overzichtelijk, je hoorde ergens bij, het was herkenbaar & vertrouwd. De leiders sloten de arrangementen en de compromissen. Nederland was prima bestuurbaar. En vanaf 1918 kregen de katholieken steeds meer macht en invloed. Sinds de invoering van het algemeen kiesrecht, het afschaffen van het

districtenstelsel en de invoering van het kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging nu honderd jaar geleden, is de katholieke stem belangrijk geworden in Nederland. Door het districtenstelsel gingen altijd veel katholieke stemmen 'verloren' in de katholieke gebieden en waren de katholieke stemmen in protestant gebied in zekere zin 'waardeloos'. Via de evenredige vertegenwoordiging en het vrouwenkiesrecht kregen de katholieke partijen fors meer stemmen en zetels. Door deze stelselwijzigingen kregen eerst de RKSP en later de KVP een sterke positie in de Nederlandse politiek. Begin jaren '60 had de KVP meer dan 50 zetels in de Tweede Kamer. De KVP was niet echt een partij; het was een beweging die kenmerken had van religie, cultuur, samenleving en, natuurlijk, ook een politieke afdeling had.

Vanaf midden jaren '60 sloeg de ontzuiling toe. Alle automatismen verdwenen. De zuilen vermengden, verbrokkelden en verdwenen. En hierdoor gingen ook de kiezers zwerven en zweven. De maatschappij veranderde en de door met name sociaaldemocraten en christendemocraten opgebouwde verzorgingsstaat geworteld in Rijnlands denken veranderde fors. In de jaren '90 kreeg het Angelsaksisch denken veel invloed op bedrijfsleven en maatschappij. De plus was dat de rol van de overheid op enkele punten minder werd, maar de keerzijde was dat veel (internationale) marktdominantie binnenkwam. De balans werd verstoord. Stabilisatoren verdwenen en ook een zekere vertrouwdheid verdween.

Op zoek naar zekerheid, houvast & overzicht

Het gaat in de wereld beter dan ooit. Ondanks allerlei verworvenheden en welvaart en ondanks de vele mogelijkheden, ervaren mensen toch ook veel onzekerheid. De wereld gaat sneller, er spelen onzekerheden en voor veel mensen gaan de dingen steeds sneller, zijn er meer keuzemogelijkheden en vallen er veel vertrouwde zaken weg. Hierdoor hebben mensen behoefte aan houvast, zekerheid en overzicht. Professor Gabriël van den Brink geeft dat perfect weer in zijn boek 'Moderniteit als opgave'. Veel van de veranderingen gingen geleidelijk, waardoor het allemaal niet zo opvalt, maar wanneer je dan tien-twintig jaar verder bent, is het leven totaal veranderd; binnen minder dan een generatie. En in onze tijd gaat het allemaal weer veel sneller. De veranderingen, het tempo, de nieuwigheden. Het gaat rap. Mensen worden dan onzeker. Het doet me denken aan het essay van Ralf Bodelier *Bomen hebben wortels, mensen hebben benen*. In dit boek beschrijft Bodelier de wereld op drift. Bodelier beschrijft de wereld die zich geen raad weet met de snelheid. Hij beschrijft het intense verlangen van mensen, met benen, mee te doen met de moderne, globaliserende samenleving, maar ook mensen die een diepgewortelde angst hebben voor diezelfde wereld, omdat zij geen enkele houvast meer biedt. En natuurlijk, met veel mensen gaat het prima, maar er is een groep die achterblijft en voorheen de rust en het overzicht had van instituties als kerk, zuil. Betrouwbaarheid van de eigen krant, radio en omgeving. Het is het in zekere zin verlangen naar vroeger, heimwee naar dichtbij. Interessant, ook electoraal relevant, is dat veel cultuurkatholieken juist in deze groep zitten die onzeker zijn en deze houvast en dit overzicht zoeken. En dan is het de kunst om dit verlangen naar zekerheid en houvast te verbinden met onze moderne wereld van vandaag. En dat is goed mogelijk. Het politieke landschap is versplinterd: bubbels, deelbelangen, extreme verzuiling zijn alom aanwezig, maar dan zonder de verbinding...De politicus die dat weet te keren is goud waard. Rijnland 2.0 waar het compromis de oplossingsrichting is voor knellende vraagstukken als pensioen, energie & Europa. De oplossingsrichting die regio kracht en relevantie geeft en waar de mens als persoon het verschil kan maken

Vraagstukken van vandaag

Over welke vraagstukken gaat Rijnland 2.0?

Natuurlijk gaat het over de markteconomie. Ondernemingen zijn voortdurend zoekende naar de juiste vorm, de passende governance en het realiseren van maatschappelijke meerwaarde. Die ook nog geld oplevert. Er komen vraagstukken op. Zijn de grote systeembanken, techno-ondernemingen, conglomeraten nog aan te sturen of de megafarmaceuten of de wereldwijd opererende olieconcerns? Maar we hebben ondernemingen ook nodig. Over onderwijs- en zorginstellingen is er altijd de vraag of deze toegankelijk genoeg zijn en de schaal niet te groot. En bij het energievraagstuk lopen we tegen grenzen aan, leven er doemscenario's, maar zijn er ook veel positieve ontwikkelingen en uitvindingen. Heeft het Rijnlants model ook oplossingen voor de doorgesloten wetgeving, regulering en toezichtbolk? En dan Europa. Waar lopen we vast en waar liggen de mogelijkheden?

Oplossingsrichtingen

De katholieke sociale leer: oude antwoorden op hedendaagse vraagstukken

Als we hier bij elkaar zijn in de geest van Nolens, dan kunnen we niet om de katholieke sociale leer heen. Ik heb het vaker gezegd: de Katholieke Sociale Leer met zijn encyclieken bevatten oude antwoorden op hedendaagse vraagstukken. Hoe moeten we reageren op doorgesloten marktwerking? Welke acties zijn nodig wanneer de staat weer eens een te dominante rol wil spelen in het financieel-economisch verkeer? Hoe combineren we solidariteit en zelfredzaamheid van mensen? Hoe handelen we in politiek-maatschappelijke omgeving in landen hier ver vandaan? De katholieke sociale leer, die zich vanaf de tweede helft 19e eeuw ontwikkelde, geeft antwoorden op veel vragen die nu spelen in economie en samenleving. Waar de 'katholieke sociale leer' meer het theoretisch kader geeft, is het 'katholieke sociaal denken' meer praktijk gericht.

Het katholieke sociaal denken kwam in de 19e eeuw als antwoord op de snel veranderende samenleving waarin de *laissez-faire*-politiek van het liberalisme met zijn uitwassen in het zich industrialiserende Europa veel slachtoffers maakte. En natuurlijk was er eveneens het eigenbelang van de kerk die veel mensen naar het radicale antwoord van het marxisme zag lopen. Als startpunt van de katholieke sociale leer geldt de door Paus Leo XIII geschreven encycliek *Rerum Novarum* (1891). In deze encycliek zette de Paus zich af tegen de uitwassen van de 'moderne ontwikkelingen'. Overigens wees hij de nieuwe ontwikkelingen en de private onderneming niet af. Dat was juist een belangrijk verschil met het marxisme. In deze en andere encyclieken komen begrippen als solidariteit, personalisme, subsidiariteit en sociale gerechtigheid steeds terug.

Personalisme: de mensen zijn sterke individuen, die primair een eigen verantwoordelijkheid hebben en dus niet van de wieg tot het graf gepamperd hoeven te worden. Daarnaast hebben mensen eveneens een verantwoordelijkheid jegens elkaar en mag, ook van de hoogste functionarissen, *solidariteit* gevraagd worden. Dat gaat over pensioenen, over samenwerking tussen de generaties, het gaat over beloningsbeleid in de sectoren onderwijs, zorg en markt. Een andere encycliek. In de encycliek *Quadragesimo Anno*, inderdaad 40 jaar na *Rerum Novarum*, zette paus Pius XI het principe van de *subsidiariteit* neer. De leer van de subsidiariteit benadrukt dat taken, bevoegdheden en beslissingen op een zo laag mogelijk niveau moeten worden neergelegd en genomen. Eerst wanneer er een kwalitatieve of kwantitatieve reden is de taak, bevoegdheid of beslissing een niveau hoger te zoeken, dan gebeurt dat. Of anders gezegd: verantwoordelijkheid laag neer durven leggen in de organisatie. Dit komt sterk terug in de coöperatieve gedachte en het op deze manier zaken doen. Ook in het openbaar bestuur geldt deze ordening. De mensen willen weer meedenken, meepraten, meebeslissen en meesturen en ze moeten daar ook de gelegenheid voor krijgen. Het subsidiariteitsbeginsel is ook één van de fundamenten van de Europese Unie, gesticht door met name katholieke politici, en kan ook nu de redding zijn van de unie! Maar dat is weer een heel ander verhaal. *Quadragesimo Anno* benadrukt ook de plicht van alle mensen om bij te dragen

tot het algemeen welzijn. Gespreide verantwoordelijkheid wordt het ook wel genoemd. De mensen moeten een bijdrage aan het welzijn van de gemeenschap leveren en de gemeenschap heeft de plicht de mensen middelen en mogelijkheden te verschaffen om mee te doen aan deze herverdeling en spreiding van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Dit opdat zoveel mogelijk mensen volwaardig kunnen participeren.

De pausen hebben eveneens over ontwikkelingssamenwerking geschreven. Een voorbeeld is de encycliek *Populorum progressio* (1967), waarin paus Paulus VI aangeeft dat ontwikkeling een ander woord voor vrede is. De huidige paus Franciscus heeft inmiddels aangegeven dat hij in één van zijn encyclieken hier verder op door wil gaan. Paus Johannes Paulus II schreef in *Laborem Exercens* (1981), negentig jaar na *Rerum Novarum*, over de menselijke arbeid, die bijdraagt aan de waardigheid van mensen (personalisme), maar ook niet moet doorschieten in enkel werken. In *Sollicitudo Rei Socialis* (1987) schrijft de paus over de morele plicht tot solidariteit en dat ongebreidelde verrijking geen doel mag zijn. Johannes Paulus gaf in 1991, honderd jaar na *Rerum Novarum*, de encycliek *Centesimus Annus* uit: "een maatschappelijk verband op hoger niveau moet zich niet mengen in het leven binnen een maatschappelijk verband op lager niveau en dit niet van zijn bevoegdheden beroven". In deze encycliek geeft de paus eveneens aan dat er een balans moet zijn in marktwerking en solidariteit. In *Fides et Ratio* (1998) benadrukt Johannes Paulus dat vertrouwen, meer de zachtere kant van het ondernemen, minstens zo belangrijk is als rationele factoren. Hij stelde hiermee in Oost-Europa de uitwassen van het opgekomen kapitalisme aan de kaak. Eveneens de rol voor de sociale partners (werkgevers, vakbonden, landbouworganisaties) komt terug in deze encycliek. Het arbeidsmarktbeleid van vandaag zou deze en andere encyclieken goed kunnen gebruiken als richtsnoer voor een sociaal beleid dat recht doet aan inzet en mogelijkheden. En voor het pensioendossier!

Op deze wijze wordt de katholiek sociale leer steeds vernieuwd. Na zijn encyclieken over liefde en hoop kwam Benedictus XVI met een encycliek over globalisering en arbeidsmigratie: *Caritas in Veritate*. Ook vandaag nog actueel en bovenal relevant. De huidige paus Franciscus heeft de harten van intellectuelen en gewone mensen gewonnen met *Laudato Si*, een loflied op de schepping. In deze encycliek roept de paus de mensen op zorgvuldig met de schepping om te gaan. De samenleving is in beweging en mensen veranderen, ontwikkelen zich. Er is dus altijd behoefte aan nieuwe encyclieken; richtlijnen. En zo is de afgelopen decennia mijn leven in bankwezen, energiesector en high tech en in interactie met politiek en maatschappij, verbonden met de onderwerpen van de encyclieken.

De encyclieken zoals hierboven genoemd zijn richtlijnen, leidraden. Ze geven een richting aan, maar pretenderen nooit iets te willen regelen voor iedere situatie op elk moment op elke locatie. Dat kan ook niet. Daar is het leven te ingewikkeld voor.

Sociaaleconomische vraagstukken

Wanneer we het hebben over de inrichting van onze economie, dan komt het katholiek sociaal denken in alle facetten terug. De balans tussen mens en kapitaal, winstbejag en menselijkheid. Alle hieronder genoemde gedachten en genoemde auteurs haken hierop aan. Rijnland 2.0 vraagt om denkers en doeners.

Meer dan shareholder

Zo lang er ondernemingen zijn, zo lang is er discussie over de beste organisatievorm. Na de wilde jaren '90 zien we aarzelingen, vraagtekens bij te veel aandacht voor de aandeelhouders. Als alternatief wordt dan vaak het zogenaamde stakeholdersmodel genoemd. Echter, dit model heeft ook grote risico's. Natuurlijk moet er binnen de onderneming aandacht zijn voor alle geledingen, voor alle spelers. Voor klanten, medewerkers, milieu, aandeelhouders, buitenwereld, omgeving, etc.

Maar toch, wanneer alle stakeholders wisselend maximaal bediend worden in plaats van tegelijk optimaal, is de onderneming speelbal van deze stakeholders en gaat het fout. En dat is ook de grote valkuil, bijna het failliet, van het bejubelde stakeholdermodel. Het bedrijf wordt geplunderd door allerlei belanghebbenden. Het risico is dan dat wanneer iedere stakeholder zijn deel genomen heeft, de onderneming verweesd achterblijft. En dan verliest iedereen. De oplossing is dat binnen een onderneming er steeds sprake is van de drieslag: maatschappelijke meerwaarde, een werkende governance en een zakelijke organisatie. De RvC moet dit proces bewaken.

Living Company

Wat maakt een onderneming sterk en maatschappelijk solide? Robuust. Oud Shell-strateeg Arie de Geus schreef een boek over ondernemingen, hun handelen en hun mogelijkheid zich aan te passen en te overleven: *The Living Company*. Hij betoogt in dit boek dat bedrijven niet sowieso overleven en dat weinige het langer dan enkele tientallen jaren uithouden. Ter ziele gaan is de regel, overleven de uitzondering. De Geus geeft in zijn boek scherp aan wat de criteria, de randvoorwaarden zijn voor (grote) ondernemingen om te overleven. Om een *living company* te zijn.

Wat zijn de karakteristieken van een bedrijf dat wel overleeft? De Geus komt tot vier essentiële kenmerken onder de overlevers, ondernemingen die langer dan honderd jaar bestaan. Deze punten zijn:

- Allereerst zijn lang bestaande ondernemingen *gevoelig voor hun omgeving*. Ze weten zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden en vertonen geen star gedrag: flexibiliteit zonder opportunisme;
- Voorts vertonen de aloude bedrijven *samenhang en sterk gevoel voor identiteit*. De bedrijven kunnen bestaan uit zeer diverse onderdelen, dat is zelfs een sterk punt, maar moeten wel één gezicht naar buiten hebben: herkenbaarheid;
- Op de derde plaats zijn langlevers in zekere zin tolerant naar andere onderdelen van het bedrijf. Dit houdt onder meer in dat men gevoel heeft voor decentralisatie en voor het feit dat niet alles vanuit één centraal punt bestierd hoeft te worden: *balans centraal-decentraal*;
- Tot slot hebben de langdurig sterke bedrijven een *strak financieringsbeleid*: goede investeringen met een zekere spaarzaamheid. Er is duidelijk sprake van een zekere zakelijkheid.

Ook oud-FD-journalist Cees van Lotringen redeneert in zijn boek 'Tot hier en nu verder' (2018) in dezelfde lijn en langs vergelijkbare parameters: vertrouwen, noblesse oblige, alle mensen betrekken. Balans.

Coöperatief denken en handelen

Ondernemingen die als coöperatie georganiseerd zijn hebben vaak intrinsiek deze vier kenmerken. De coöperatie is zakelijk & betrokken...en ook in die volgorde, want de coöperatie is primair een economisch vehikel. Dat was vanaf het prille begin toen de boeren de coöperatie oprichtten als overlevingsinstrument tegenover leveranciers en afnemers. De coöperatie sluit aan bij de wil en de bereidheid van mensen mee te denken, mee te praten en mee te beslissen. Het is de gereguleerde inspraak en het meedenken vanuit de basis in plaats van het rigide uitsluitende exit-mechanisme. Coöperaties honoreren de onafhankelijkheid in combinatie met de onderlinge verbondenheid. Ze sluiten aan bij de samenleving. De leden van de coöperatie kunnen hun eigen identiteit behouden. Nederland heeft duizenden coöperaties en er komen er iedere week bij. De eerste coöperaties kwamen juist ook op toen *Rerum Novarum* kwam. Er was behoefte aan het beschermen van de boeren op het platteland, die steeds meer knel kwamen te zitten: in Engeland, Wallonië en Duitsland. Het waren vormen van arbeiders-zelfbestuur en medezeggenschap op de

werkvloer. Uitgelokt door de slechte omstandigheden in de fabrieken. Het sloot aan bij de ietwat verwaarloosde term 'broederschap', waar vrijheid en gelijkheid meer de aandacht kreeg. En deze heeft de wortels ver terug liggen. Thomas van Aquino, één van de grote voorbeelden van Nolens, kende en predikte reeds het solidarisme. Hij was begaan met de armen die steun verdienden. Ook had hij reeds het organische mensbeeld, dat tweezijdig is. De mens is enerzijds een zelfstandig individu en anderzijds een deelnemer aan het maatschappelijk economisch verkeer. Daarbij komt dat ook het Thomisme reeds het beginsel van de rechtvaardige prijs kende, waarbij redelijke prijs en redelijk inkomen beide van belang zijn. Beide komen later sterk terug in het coöperatief denken. Dit Thomisme zocht, *avant la lettre*, reeds het midden tussen hard kapitalisme en compromisloos marxisme. In Duitsland was het burgemeester Friedrich Raiffeisen, die zich inspande voor het opzetten van financiële en agrarische coöperaties.

De onzichtbare hand

Twee jaar geleden verscheen het boek *The Invisible Hand* van professor Bas van Bavel, hoogleraar sociale en economische geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Hij beschrijft hoe sterke beschavingen, samenlevingen, ontstaan. Hij neemt als basis niet zozeer allerlei financieel-economische parameters, maar zoekt andere patronen. Zijn conclusie is dat in de samenleving een goede balans en stevigheid moet zijn tussen (markt)instituties, economische ontwikkeling en sociale infrastructuur. Met name deze laatste is van belang. Economische en maatschappelijke opgang gaat lang goed en kenmerkt zich door goed draaiende ondernemingen, maar wanneer een relatief kleine groep onevenredig profiteert van groei en welvaart, ondermijnt dit de solidariteit. Deze beweging heeft tot gevolg dat mensen die zich te kort gedaan voelen passief of actief in opstand komen en weigeren te blijven bijdragen aan die sterke samenleving. Dat betekent niet dat er geen inkomensverschillen mogen zijn, maar ze moeten niet te groot zijn. Als een groot deel het gevoel heeft dat 'zij aan de top' enkel aan zichzelf denken, haken mensen af met neergang voor de hele samenleving tot gevolg.

Van Bavel bespreekt vijf concrete voorbeelden van sterke samenlevingen. Allereerst Irak in de vroege Middeleeuwen. Vervolgens de Noord-Italiaanse Steden in de renaissance gevolgd door Nederland in de Gouden Eeuw. De vierde besproken regio-samenleving is het Brits imperium om af te sluiten met de Verenigde Staten in de afgelopen eeuw.

In zijn beschreven onderzoek geeft Van Bavel aan dat de markteconomieën in staat zijn niet-markt factoren sterker te maken. En omgekeerd. In deze constellatie moeten ondernemingen en mensen kunnen vertrouwen op instituties. Deze instituties zijn niet statisch; ze moeten meebewegen en zich ontwikkelen in de tijd. Persoonlijke en sociale relaties spelen een cruciale rol om de kwaliteit van de markten te garanderen en in stand te houden. Het boek is dus zeker niet anti-markt gericht. Wel benadrukt Van Bavel dat de markt alleen het niet kan. Om zijn verhaal en conclusies te ondersteunen grijpt Van Bavel terug op oeroude samenwerkingen. De oude gilden en andere samenwerkingsorganisaties tussen ondernemers, winkels, handelslui waren door de hele geschiedenis heen functioneel. Wel geldt ook hier weer dat niet een klein aantal leden van die gilden onevenredig moest profiteren. Dan stort het mooie bouwwerk in. Im- en expliciet pleit Van Bavel voor creatieve oplossingen die passen bij tijd en maatschappij. Coöperatieve structuren, allerlei vormen van samenwerking, ook tussen publiek en privaat, maken samenleving en markt gevarieerder en daarmee steviger, robuuster. Het is wat Rijnland 2.0 voor ogen heeft. Eveneens spelen technologische ontwikkelingen een rol in opkomst, consolidatie en neergang van beschavingen en sterke maatschappijen. Echter, ook technologische ontwikkelingen zijn slechts een deel van het verhaal. Menselijk vernuft, samenwerking tussen mensen, menselijke acties zijn uiteindelijk bepalend.

Klimaat/ energie

Terecht hebben we in onze samenleving aandacht en oog voor onze schepping. Ook de encyclieken spreken hierover. Met *Laudato Si* als voorlopig hoogtepunt. Het is een vraagstuk over rentmeesterschap, maar ook over gezamenlijke verantwoordelijkheid en subsidiariteit.

De tovenaars & de profeet

Soms heb je een historicus nodig om te terug te kunnen kijken. 'De Toveraar & de Profeet' is het recente boek van de Amerikaanse historicus Charles Mann. In dit recente boek beschrijft hij twee archetypes, die al lange tijd, eigenlijk zolang er mensen zijn, hun visies en gedachten naar voren brengen. De tovenaars is de optimist, de rationele persoon, die steeds vertrouwen heeft in wetenschap en technologie. Hij denkt en weet dat we al vele eeuwen lastige vraagstukken tackelen en oplossen middels natuur- en scheikunde, biologie en geneeskunde. Natuurlijk lopen we steeds tegen nieuwe grenzen aan, maar ook komen we met nieuwe oplossingen. De profeet is de andere persoon. Deze is somberder en maakt zich zorgen over allerlei zaken die mis dreigen te gaan. Uitputting van de aarde, overbevolking en milieurampen. Hij zegt, waarschuwt, dat de wereld ten onder gaat als we zo doorgaan. De geschiedenis heeft altijd deze twee types gehad. Mann heeft ook twee historische figuren opgevoerd in zijn verhaal. Het zijn William Vogt en Norman Borlaug. Vogt, de profeet, ontwikkelde in de eerste helft van de vorige eeuw de basisideeën voor de moderne milieubeweging. Hij zei dat onze welvaart iets tijdelijks is, want ze berust erop dat we meer aan de aarde onttrekken dan ze kan geven met mogelijk zelfs uitsterven van de mens als gevolg. Borlaug, daarentegen, staat symbool voor de techno-optimist, die met name op het gebied van de landbouw fantastisch werk gedaan heeft middels veredeling. Zijn graanproject in Mexico was baanbrekend en leidde tot de term *Groene Revolutie*. Dit was de basis voor wereldwijd consistente aanpak van honger. De botsing, schrijft Mann ook, tussen twee visies is geen kwestie van goed tegenover kwaad, maar van verschillende opvattingen. Vervolgens beschrijft hij aan de hand van deze twee figuren drie grote vraagstukken: landbouw (over)bevolking en energie. Bij deze drie onderwerpen komen de twee archetypes het meest pregnant naar voren. En het mooie is: beide hebben voor een deel gelijk, beide zeggen en komen met relevante punten. Beide zijn nodig. De oplossende geest van de tovenaars is wenselijk, maar zeker ook aangejaagd door de profeet. Van dit boek en deze denklijn is het een kleine stap naar het klimaat-, energie- en verduurzamingsvraagstuk van vandaag. De tovenaars en de profeet komen beide terug; in ieder debat. Alleen in ander gedaanten. Ook hier zullen we een balans moeten vinden die recht doet aan de zorg van profeten, maar waar ook de tovenaars de ruimte, en de tijd, krijgen om hun oplossingen te realiseren. De balans maakt de onderneming sterker en de samenleving beter.

Duurzame verantwoordelijkheid

Het energievraagstuk gaat over het delen van verantwoordelijkheden. Dit kan enkel middels Rijnlants-denken worden opgelost. De echte grote vraagstukken in Nederland, Europa, mondiaal, zijn te complex om enkel aan de overheid over te laten of enkel aan de markt. Zelfs de samenleving lukt het niet in haar eentje. Energie, verduurzaming en hoe we in de toekomst omgaan en moeten omgaan met schaarse grondstoffen gaat over verantwoordelijkheden, middelen, governance, schaal en draagvlak. Juist omdat de technologie relatief simpel is en de menselijke factoren zo enorm lastig. Deze verantwoordelijkheidsvraag in de energiesector speelt op vijf gebieden. Allereerst komen we ook hier tot verschillende spelers: ondernemingen (zowel energieproducenten als individuele bedrijven), overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Deze laatste: van milieuactiegroepen tot de Consumentenbond. Totaal verschillende belangen. Uiteindelijk is ieder individu een gebruiker van energie en daarmee een relevante speler.

Op de tweede plaats speelt het financieringsvraagstuk. De overheid faciliteert en de markt financiert. Wel kan de overheid een rol spelen bij innovatie, het aanjagen en medefinancieren van nieuwe ontwikkelingen, maar de overheid moet niet in de exploitatiesubsidies gaan zitten. Zoals zo vaak limiteren de middelen de idealen en de mogelijkheden. Om te sturen kan nog meer het principe 'de vervuiler betaalt' worden toegepast. Dat doet recht aan idealisme, profijtbeginsel en betaalbaarheid. Een derde aspect van gespreide verantwoordelijkheid in de energiesector is het zoeken naar de balans tussen publiek en privaat. Juist ook in de energiesector spelen privatisering, liberalisering, deregulering en toezicht. Overheids-, politieke, besluitvorming, die impact heeft. Het maken van goede afspraken en de juiste verantwoordelijkheid nemen is belangrijker dan het ene (publiek) of andere (privaat) dogma. Bij een helder geformuleerde en uitgevoerde governance hebben we het beste van drie werelden: publieke verantwoordelijkheid, private uitvoering en maatschappelijk draagvlak. Op de vierde plaats speelt de schaal. We hebben in de energiesector grote ondernemingen nodig, maar eveneens spelen kleine, lokale, coöperatieve ondernemingen een rol. En dan is schaalverkleining zelden het logische alternatief voor grootschaligheid. De oplossing ligt in de combinatie: schaaloptimalisatie. Tot slot is lokaal draagvlak van belang. Grote energieprojecten gaan enkel nog door wanneer er voldoende steun is op lokaal niveau; van Barendrecht tot Urk, van Eemshaven tot Borssele. Sociologen kunnen hier meer doen dan ingenieurs. Gamma en bèta kunnen elkaar versterken. Om dit draagvlak te kennen en te bereiken is kennis van en gevoel voor de samenleving nodig.

Alle disciplines zijn nodig

In het klimaat- / energiedomein zien vele soorten mensen en hun activiteiten. Er zijn hele slimme mensen, die als een *Willy Wortel* nieuwe, duurzame oplossingen bedenken. Geweldig. Daarnaast zijn er de idealisten die gedreven door ambitie de wereld beter en schoner achter te laten dingen bedenken. Ook zijn er politici die hun doorzettingsmacht en positie gebruiken om de energievoorziening te verduurzamen. Tot slot zijn er de ondernemers, die op een handige, maar ook nuttige, manier verduurzaming te gelde maken en daardoor goede milieu- en energieoplossingen snel tot een goede schaal en impact kunnen brengen. Vier soorten mensen, vier verschillende karakters, vier richtingen. Allen hebben een deel van de oplossing in handen. Alle vier zijn nodig in een samenleving waar verbindingen de echte oplossing vormen.

Subsidiariteit, extern toezicht & het nabije

Niet decentraliseren

Mensen kunnen zoveel zelf oplossen. Zonder dat er een hogere macht bij nodig is. Het subsidiariteitsdenken past in het zoeken naar alternatieven voor overheidsregelgeving om bepaalde doelen te bereiken. Subsidiariteit is niet afschuiven. Het is iets heel anders dan wat te vaak gebeurt: decentraliseren. Decentraliseren is hooguit een vorm van postume subsidiariteit, waarbij men de mensen al kwijt is, omdat ze eerst genegeerd zijn. Decentraliseren heeft een sterk 'over de schutting gooien'-idee en is in het beste geval corrigerend. Oud-premier Balkenende heeft dit thema in zijn proefschrift goed uitgewerkt in 1992: privaat gaat boven publiek, decentraal gaat boven centraal en pluriformiteit wordt toegepast tenzij minimumnormen geschonden worden. Hij liet zich daarbij inspireren door katholieke denkers als Thomas van Aquino, Kimman en Hirsch Ballin. Hij keert zich daarbij ook tegen rücksichtsloos decentraliseren. Bij decentralisatie wordt de lagere overheid of maatschappelijke organisatie te vaak als uitvoeringsorgaan gebruikt in plaats van als zelfregulerend zelfstandig opererende eenheid. Wanneer decentrale publieke of private organisaties als uitvoeringsorgaan, geregisseerd vanuit Den Haag, gebruikt worden, ontwikkelen deze zich tot verstatelijkte organisaties, die geen eigenstandige positie meer hebben. In wezen is dat wat er ook in

de jaren zestig en zeventig gebeurd is. Daarom is het goed bij ieder vraagstuk eerst van onderop na te denken. Nogmaals, lokalisering is goed, maar dan graag liever via subsidiariteit dan via decentralisatie. En dan is, in tegenstelling tot bij de liberalen, een kleinere overheid niet het startpunt, maar de resultante van meer samenleving.

Hoe om te gaan met extern toezichthouders?

We kennen tegenwoordig eindeloos veel extern toezichthouders (DNB, ACM, NVWA, AP, etc.). Het is een sector op zich geworden. En een sector die maar uitdijt en meer *rule based* dan *principle based* opereert. Als extern toezichthouder zijn tegenwoordig de overheid en opgezette autoriteiten te dominant. Ze halen alle creativiteit en flexibiliteit en eigenheid weg bij organisaties. En bij mensen. Zie ook Marcel Canoy in zijn recente boek over de Rabobank. Het Rijnlands model wil handelen op basis van vertrouwen. Hoe zou dit anders kunnen?

In het toezicht, en dus ook extern toezicht, geldt nog altijd: 'pas toe of leg uit'. Iedere onderneming, instelling, etc. kan beargumenteerd aangeven waarom bepaalde regels op haar organisatie niet van toepassing zijn, gezien een bepaalde situatie, een bepaald karakter van de organisatie of vanwege de averechtse werking. Intern toezichthouders moeten hun bestuurder hiertoe uitdagen. Natuurlijk moet wel sprake zijn van een solide en goed verhaal van de bestuurder; passend bij de organisatie en diens cultuur en bij de rationale van de spelregels. Iedere onderneming, school of zorginstelling is tenslotte uniek.

Verder biedt ook de manier van denken en handelen van de katholieke sociale leer hier weer ruimte en een oplossing. De encyclieken zoals we die kennen binnen de katholieke kerk zijn, zoals ik al zei, richtlijnen, leidraden. Ze geven een richting aan, maar pretenderen nooit iets te willen regelen voor iedere situatie op elk moment op elke locatie. Duidelijk in de regel, maar soepel in de uitvoering. Hetgeen overigens niet hetzelfde is als vrijblijvendheid en laksheid.

Heimwee naar Dichtbij

In deze wereld van groter, sneller, imposanter zoeken mensen overzicht, behapbaarheid, aanraakbaarheid en menselijke maat. De Belgische econoom Geert Noels stipte dit vraagstuk onlangs aan in zijn boek *Gigantisme*. Hij vraagt zich af waar alles altijd en overal groter moet zijn en worden. Van voetbalclubs tot ondernemingen en van zorginstellingen tot de Europese Unie. We zien de behoefte aan een andere schaal op vijf terreinen. Het is samen te vatten in 'Heimwee naar Dichtbij'. Allereerst in de directe omgeving waar mensen het gevoel hebben dat hun nabijheid, de straat, niet meer veilig is, de katholieke priester een belangrijk deel van zijn gezag verloren heeft vanwege allerlei schandalen en de asbak in zijn stamkroeg (waar iedereen rookt) door 'Den Haag' weggehaald wordt. Buurten verloederen en de zondeboktheorie wordt dan snel van stal gehaald, want 'de buitenlanders pikken de banen in en de grote banken en pensioenfondsen die Londen en New York belangrijker vinden dan een vestiging in het dorp openhouden, hebben het spaargeld en het pensioen doen verdwijnen'.

Op de tweede plaats etaleert de 'heimwee naar dichtbij' zich in de politiek. Men vlucht weg van de 'oude' partijen naar partijen die dichtbij huis blijven of dat gevoel weten over te brengen: SP, PVV en lokale partijen. De hoger opgeleiden vluchten eveneens weg in hun vertrouwde omgeving: GroenLinks en D66, dat is voor hen dichtbij.

Op de derde plaats blijkt de 'heimwee naar dichtbij' in de non-profitsector: zorginstellingen, scholen, corporaties of, om dichterbij huis te zeggen: zorg, onderwijs, wonen. Mensen willen gedegen onderwijs, goede zorg en een woning hebben. Zoeken naar de juiste schaal voor onderwijs & zorg: schaaloptimalisatie. Eveneens in het bedrijfsleven, als vierde gebied, zien we de 'heimwee naar dichtbij'. Mensen keren zich af van grote megalomane complexen: oliebedrijven, banken, technoconcerns....Mensen willen een andere schaal, een ander verhaal; Prima, want we hebben het

bedrijfsleven wel nodig. Tot slot blijkt de 'heimwee naar dichtbij' overal in de wereld. De paradox van de globalisering is dat lokalisering, of misschien beter gezegd, regionalisering meer realiteit is. Allereerst blijkt dat uit de herwaardering van de regio. Catalonië, Vlaanderen en Beieren winnen op basis van hun eigen identiteit, Twente heeft meer met Duitsland dan met Amsterdam, Zeeland werkt samen met Vlaanderen en niet met Groningen.

Europa

Bijna iedereen houdt van Europa, maar weinig mensen houden van de uitdijende bureaucratie van Brussel. Hoe moeten we, volgende week, maar ook daarna, omgaan met Europa. Jeroen vertelde er al over.

Subsidiariteit, solidariteit & samenleving

Binnen Europa hebben we na de Tweede Wereldoorlog enorm veel bereikt. Op het gebied van vrede, veiligheid, samenwerking en welvaart. Geweldig. Dat proces gaat nog door, maar er zijn enkele aandachtspunten. Nu worden Noordwest-, Oost- en Middellandse Europa, en daarmee de Europeanen, in een keurslijf geduwd. Dat doet onrecht aan de pluriformiteit en uniciteit van de verschillende landen en mensen. Een pleidooi voor minder een Europese Unie en meer een Europese Gemeenschap. We houden allemaal van Europa, maar minder van 'Brussel'. Wat zijn vijf oplossingsrichtingen voor een meer 'mensericht' Europa?

Allereerst subsidiariteit, één van de oerbeginselen van de samenwerking. Subsidiariteit betekent dat we bij ieder onderwerp kijken op welk niveau iets het beste georganiseerd kan worden: stad, regio, land of Europa. De Europese oplossing is dan de laatste keus, maar nodig bij vraagstukken als migratie, klimaat/ energie, landbouw en veiligheid.

Op de tweede plaats: herwaardering van de regio. Naar gelang onderwerp en mogelijkheid. Waar veel mensen afkerig zijn van het abstracte Brussel, zijn ze dat niet van regionale samenwerking of het nu om regio's binnen (Catalonië, Schotland) een land gaat of over samenwerking over de grens.

Op de derde plaats moeten we meer durven werken met verschillende snelheden en kopgroepen durven vormen; niet ieder land kan meteen in alles meedoen. Ook kunnen clusters van landen in plaats van alle 27 prima samen optrekken. Bijvoorbeeld: de Eurozone zoals deze nu is, is gekunsteld. We hadden, en het kan nog, moeten gaan werken met drie Eurozones: de Noordzee-, Donau- en de mediterrane Euro voor drie hierboven genoemde gebieden. Drie zelfstandige monetaire gebieden, aansluitend bij de cultuur en economie van landen en mensen. Iedereen is dan gelukkiger.

Op de vierde plaats moet Europa meer zijn dan een kasboek, zoals D66 en de PVV voorstaan. De PVV is tegen iedere vorm van Europese samenwerking want dat schaadt ons nationaal belang. D66 bepleit federalisering van Europa, want dat is goed voor ons handelsbelang. Twee keer nationalisme. Beide polariseren het Europese debat om er beter van te worden.

Op de vijfde plaats moeten we iets doen aan de volksvertegenwoordiging, het Europees Parlement. De Europarlementariërs zijn nu te vaak niet herkenbaar voor mensen. Hoe komt dat? Vaak omdat ze uit de boezem van 'Brussel' komen. Deze heb je nodig, maar de EP-leden moeten juist buiten Brussel optreden. Er moet meer uitwisseling zijn tussen landen, regio's en steden aan de ene kant en Brussel aan de andere kant.

En zeker, ook Europa is een compromis, een balans, een zoektocht zonder finaal eindpunt. Europa is Rijnland, strevend naar de balans.

Epiloog

Nog drie slotopmerkingen richting het einde van deze Nolens-lezing. Drie punten die passen bij Nolens en Rijnland 2.0.

Personalisme:

Nolens was een groot supporter van het personalisme, onderdeel van het katholiek sociaal denken en doen. Vorig jaar verscheen in België een bundel essays Dries Deweer & Steven Van Hecke. In deze essays kwamen Belgische en Franse denkers, filosofen en politici aan het woord. De leer van het personalisme duidt dat ieder mens zijn/ haar rol heeft. Dit opdat zoveel mogelijk mensen volwaardig kunnen meedoen. Het personalisme geeft, in lijn met Thomas van Aquino, de relevantie aan van iedere persoon, maar ook, tweezijdig, in relatie tot de mensen, de gemeenschap, tot anderen. Iedereen doet er toe en heeft, zie de parabel, zijn eigen talenten. En, het personalisme haakt aan bij dat deel van de Franse Revolutie: Broederschap. Het gaat over de coöperatie, over het compromis, schaaloptimalisatie, over fouten maken & vergeving. En personalisme is het beste antwoord op individualisme...hetgeen D66 steeds via de staat wil afdwingen. En het past bij Nolens, die voor ieder persoon, in de mijn of in het kabinet, evenveel respect had.

De kracht van de regio:

Tien jaar geleden gaf een Spanjaard in Berlijn mij zijn visitekaartje: 'ambassadeur voor Catalonië in Berlijn'. Catalonië zoekt de onafhankelijkheid en enkele Euro-fanatiekelingen roepen op een 'Verenigde Staten van Europa'. En toch zijn deze twee wensen te verenigen. Ik noemde het net al: Regionalisering is de redding van de Europese Unie. Overal in Europa wijzen verkiezingen en referenda één kant op: Sicilië, Schotland, Noord-Italië, Vlaanderen en Catalonië willen losser van het moederland. In Beieren wil de CSU een lossere koers varen dan moederpartij CDU en in Nederland spreken we over een kloof tussen de provincie en de Randstad. We keren terug naar het Europa van enkele honderden jaren geleden toen de regio's een sterke positie hadden onder leiding van vorsten, hertogen en bisschoppen. In wisselende verbanden werkten ze samen waar nodig, mogelijk en van toegevoegde waarde. Dat is gedacht vanuit subsidiariteit en vanuit mogelijkheden, hetgeen anders is dan de vaak gebruikte centrale aanpak van Brussel. Juist daarom moet de EU het onderwerp 'regio's' agenderen; hoe ongemakkelijk ook voor de nationale leiders in de Europese Raad. Groot-Hertogdom Brabant? Van Den Bosch tot de Franse grens? Ook Leon Frissen sprak hier vorig jaar over in zijn verhaal over de Regioparadox, waar hij beeldend de relevante Europese stamtafels schetst tegenover *Residenties van Den Haag & Brussel*.

De kaart van Europa wordt opnieuw getekend. We keren terug naar het pluriforme met fluïde regio's die cultureel én economisch sterk & onderscheidend zijn. In wisselende verbanden werkten ze samen waar nodig, mogelijk en van toegevoegde waarde. Zoals, gedeputeerde Mackus, treinverbindingen van Eindhoven naar Düsseldorf Limburg nodig hebben. Overigens zullen zelfstandige regio's binnen Europa (cultureel en economisch sterk) op andere gebieden te klein zijn. Dan is juist samenwerking nodig. En dan blijkt Europa ineens relevant en waardevol. Nederland, ooit de Republiek van de Zeven Provinciën, kan het voortouw nemen in dit regionale denken. En, idd gedeputeerde Koopmans, die zeven provinciën hebben nu Brabant en Limburg verrekkes hard nodig! De genialiteitslanden! Ook het initiatief van Nederland om een Hanze-coalitie te bouwen met landen rond een aloude handelsroute past in dat kader. Minister Hoekstra volgt terecht deze koers, zoals onlangs in Berlijn bevestigd in zijn Humboldt-lezing. Het past ook in het Rijnlands denken van slimme en cultureel ingebedde samenwerking. Misschien moeten we binnen de EU meer aan Zwitserlandisering doen.

Rijnland 2.0

Onlangs kwam Simon Winder, een Brits historicus met zijn boek 'Lotharingen' uit. Hij reist door en schrijft over het gebied Lotharingen, vaak strijdveld in Europa. Het gebied is ontstaan tijdens het Verdrag van Verdun toen Karel de Grote overleed. Zoon Lotharius kreeg dit gebied met delen van Zwitserland, Frankrijk en Duitsland. En met Luxemburg, België en de Nederlanden. Het een karakteristiek kerngebied van Europa. Inderdaad, het stroomgebied van de Rijn. De sterke delen van

Nederland, België, Duitsland, Frankrijk en Zwitserland. Zo heeft iedere regio heeft zijn eigen karakteristieken

Ik kom zelf uit de buurt van Eindhoven en daar zien we een eigen variant op het Rijnlands model: het Dommelland 1.0. Wat zijn de kenmerken? Ik kwam enkele jaren geleden in mijn oude stamkroeg: Trafalgar Pub. Deze was nog hetzelfde als veertig jaar geleden. Alleen de tapper van toen is de eigenaar geworden. De kracht van het niet veranderen; en vooruitgang. De regio Eindhoven is ook traditie & technologie, Rooms & praktisch, zakelijk & betrokken, remmende voorsprong & versnellende achterstand, vernieuwing & vasthouden, provinciaals & internationaal, Carnaval & Aswoensdag. Mijn kroeg in Eindhoven is nog hetzelfde, maar Glow, de Dutch Design Week en de Technology Week zijn er bij gekomen.

En hier, in het land van Wiel Nolens, bepleit ik natuurlijk het Rijnlands model, Rijnland 2.0, maar ook: Maasland...1.0. Recht doend aan regio, eigen identiteit en kracht, de overzichtelijke schaal. Ieder deel in Nederland is namelijk anders. Hier, in het Maasland, zelfbewust & slagvaardig vanuit het hart van Europa. Het Limburg van Rowwen Heze in America tot André Rieu op het Vrijthof. Van Chemelot tot DSM. Van Vaals onderin tot Theo Bovens. Zo is dit gebied anders en uniek, net als Nolens zelf. En dat Maasland 1.0 bij Nolens past is duidelijk, want hij heeft zich meer dan 100 jaar geleden ingezet voor het kanaliseren van de Maas.

Afrondend

Veel mensen zijn zoekende, ontheemd, maar leven ook vaak in hun bubbel: maatschappelijk en ook politiek. Er is extreme versnippering in de Haagse arena, het is de doorgeschoten verzuiling: Dieren, boze mensen, 50Plus, nog bozere mensen, Turken, anti-Brusselaars...allemaal hun eigen zuiltje; maar dan zonder de verbinding. Echter, overal falen de extremen, overal faalt het maximale, overal is behoefte aan de optimalisatie, verbinding, het compromis, de broederschap en de symbiose. Nolens kon als katholiek goed opschieten met protestanten, met liberalen en zelfs met socialisten. We missen Nolens: in Brussel, in Den Haag, in Limburg, in de buurt.

En dan de Nolens-doctrine: 'confessionelen regeren alleen in uiterste noodzaak met socialisten'. Ik wil dit vervangen door de Nolens-toets: te gebruiken door alle CDA-politici:

- Subsidiariteit: we kijken voortaan bij ieder onderwerp wat mensen, dorpen, provincie, regio zelf kunnen doen;
- Solidariteit: Oog voor elkaar & iedereen doet mee;
- Personalisme: mensen zijn altijd belangrijker en relevanter dan regels, systemen & protocollen.

Wat heeft dit alles te maken met de hondenvanger van Duxbury & meneer kapelaan?

Alles! In Duxbury in Vermont in de Verenigde Staten kiest men de burgemeester, sheriff en dus ook the *dogcatcher*. Mensen willen invloed, betrokken zijn, ook bij het meest nabije. Hun hond. Zo is het ook met meneer kapelaan: tussen de kerk en de mensen in. Hij is van de kerk, maar dicht bij mensen. Het is de afstandelijke nabijheid. Meer leidsman dan leider. Aanraakbaar. Zoals monseigneur Nolens voor de mijnwerkers, die hem naar zijn laatste rustplaats droegen

En vlak voor zijn dood bood Nolens aan Hare Majesteit ontslag aan voor al zijn functies; behalve die van voorzitter van de Mijnraad.

Frank A.M. van den Heuvel

Grathem

16/5/19